

MATEUSZ PACHUCKI
Instytut Dziedzictwa Historycznego
Ziemi Siemieńskiej

Pożary w Siemieniu i okolicach w latach 1839-1954

Siemień to miejscowość położona w województwie lubelskim, powiecie parczewskim, gminie Siemień, nad rzekami Tyśmienica i Piskornica oraz nad Stawem Siemieńskim. Pierwsza wzmianka historyczna o Siemieniu pochodzi z 1417 r.¹ Zakres chronologiczny niniejszej pracy wyznaczają dwie daty. Pierwsza to 24 lipca 1839 r. – najstarszy, poświadczony źródłowo, pożar w okolicach Siemienia². Drugą datę wyznacza reforma administracyjna w Polsce w 1954 r., która znosiła gminy i tworzyła w ich miejsce gromady³. Poprzez określenie okolice Siemienia należy rozumieć miejscowości, które w 1953 r. wchodziły w skład gminy Siemień⁴.

Utworzona w 1867 r. gmina Siemień liczyła 15 miejscowości⁵. Jeszcze przez rozpoczęciem I wojny światowej została utworzona kolejna wieś Kolonia Siemień, a po odzyskaniu przez Polskę niepodległości wyodrębniła się Kolonia Wólka Siemieńska i Kolonia Szatamanka⁶. W 1927 r., w wyniku zmian granic gminy Suchowola, do gminy Siemień przyłączono Miłków, Kolonię Miłków (ob. Miłków-Kolonia), Kolonię Komarne i Pohulanek⁷. W takim kształcie gmina Siemień przetrwała do 1954 r., kiedy zniesiono podział na gminy, a wprowadzono nową jednostkę podziału terytorialnego – gromadę⁸.

¹ A. Sochacka, *Historia Siemienia w średniowieczu*, [w:] *Siemień 1417-2017*, red. S. Jadczyk, Siemień 2017, s. 9.

² *Dziennik Urzędowy Guberni Kaliskiej* (dalej: DUGK), 6 marca 1841 r., nr 10, s. 147.

³ *Ustawa z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych*, Dz. U. z 1954 r., nr 43, poz. 191.

⁴ Patrz tabela nr 1.

⁵ B. Chlebowski, *Siemień*, „Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich”, t. X, s. 544.

⁶ *Dziennik Urzędowy Województwa Lubelskiego* (dalej: DUWL), 2 grudnia 1935 r., nr 30, s. 565-566.

⁷ DUWL, 2 maja 1927 r., nr 8, s. 149.

⁸ *Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie* (dalej: DUWRNL), 3 grudnia 1954 r., nr 15, s. 79.

Tabela nr 1. Miejscowości wchodzące w skład gminy Siemień w 1953 r. wraz z podziałem na rodzaj i gromadę⁹

Miejscowość	Rodzaj	Gromada
Amelin	wieś	Amelin
Brudno	wieś	Brudno
Barwinów	kolonia	Siemień
Działyń	wieś	Działyń
Gródek	wieś	Gródek
Juliopol	wieś	Juliopol
Komarne	kolonia	Komarne
Łubka	wieś	Łubka
Miłków	wieś	Miłków wieś
Miłków-Kolonia	kolonia	Miłków kolonia
Nadzieja	wieś	Nadzieja
Pohulanka	wieś	Pohulanka
Pomyków	wieś	Pomyków
Przymus	wieś	Nadzieja
Sarnów	kolonia	Komarne
Sewerynowka	wieś	Sewerynowka
Siemień	wieś	Siemień
Siemień Kolonia	kolonia	Siemień
Szatamanka	kolonia	Działyń
Tulniki	wieś	Tulniki
Wierzchowiny	wieś	Wierzchowiny
Władysławów	wieś	Władysławów
Wola Tulnicka	wieś	Wola Tulnicka
Wólka Siemieńska	wieś	Wólka Siemieńska
Wólka Siemieńska	kolonia	Wólka Siemieńska

Źródło: DUWRNL, 15 luty 1953 r., nr 3, s. 91-92.

⁹ W 1933 r. zostały utworzone gromady, jako jednostki pomocnicze gminy, w skład których wchodziły poszczególne wsie, kolonie, przysiółki i osady. Gromada, jako jednostka pomocnicza gminy przetrwała do 1954 r. Por. Ustawa z dnia 23 marca 1933 r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego, Dz.U. z 1933 r., nr 35, poz. 294; Ustawa z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych, Dz.U. z 1954 r., nr 43, poz. 191.

Ogień towarzyszył człowiekowi od początku jego istnienia, przyczynił się do rozwoju ludzkości, ale także przez wieki stanowił zagrożenie dla życia i mienia ludzkiego. Pożary co roku powodowały straty liczone w setkach tysięcy rubli, marek polskich czy złotych. Tylko same pożary zbiorowe¹⁰ w Królestwie Polskim w latach 1902-1913, których było łącznie 368, spowodowały spalenie 47 843 budynków i straty o wartości 8 108 000 rubli¹¹. W okresie międzywojennym rocznie wybuchało 20 000 pożarów, w latach 1933-1937 owa średnia wynosiła dokładnie 19 622 pożarów rocznie. Pożary dotyczyły rocznie średnio 55 000 budowli¹².

Najstarszym, potwierdzonym źródłowo, pożarem na terenie gminy Siemień był pożar w Woli Tulnickiej 24 lipca 1839 r.¹³ Począwszy od roku 1839 do roku 1950 na terenie gminy Siemień miało miejsce 55 pożarów, które zostały potwierdzone źródłowo¹⁴. Jest to liczba przybliżona, z kilku powodów nie jesteśmy w stanie ustalić jej dokładnie. Po pierwsze nie wszystkie pożary, w szczególności te, które udawało się zagasić w zarzewiu, były zgłaszane władzom administracyjnym. Po drugie często w sprawozdaniach organów administracyjnych nie wykazywano poszczególnych pożarów, lecz podawano ilość zbiorczą z całej gminy, powiatu bądź województwa. Po trzecie należy wskazać na brak źródeł, które uległy zniszczeniu na przestrzeni lat.

Główną przyczyną rozszerzania się pożarów na terenach wiejskich w XIX w. i pierwszej połowie XX w. był sposób budowy i umiejscowienia domów oraz budynków gospodarczych¹⁵. Okolice Siemienia obfitowały w tereny leśne, co sprawiało, że naturalnym materiałem budulcowym było drewno, a materiałem służącym do poszycia dachu była słoma lub trzcina z pobliskich Stawów Siemieńskich¹⁶. Dodatkowo należy wziąć pod uwagę, że drewno miało bogate tradycje budownicze oraz było uważane za tani materiał budowlany¹⁷.

¹⁰ W 1921 r. za pożar zbiorowy uznano taki, w którym płonęło 10 nieruchomości w mieście lub 5 zagród na wsi. Por. K. Wyszacki, *Bezpieczeństwo ogniowe w Polsce*, Warszawa 1924, s. 19.

¹¹ Tamże, s. 29.

¹² C. Centkiewicz, K. Ciszewicz i inni, *Podręcznik obrony przed pożarami*, Warszawa 1943, s. 5.

¹³ Wprawdzie gmina Siemień została utworzona dopiero w 1867 r., lecz w niniejszej pracy autor ujął także, pożary na terenie miejscowości wchodzących w skład gminy Siemień w latach 1867-1954, jeszcze przed jej utworzeniem, za wyjątkiem miejscowości Miłków, Kolonia Miłków, Kolonia Komarne i Pohulanka, gdyż owe miejscowości znalazły się w gminie Siemień dopiero od 1927 r.. DUGK, 6 marca 1841 r., nr 10, s. 147

¹⁴ Patrz tabela nr 2.

¹⁵ K. Wyszacki, dz. cyt., s. 10-12.

¹⁶ B. Chlebowski, *Siemień*, dz. cyt., s. 544.

¹⁷ J. Szaflik, *Dzieje Ochotniczych Straży Pożarnych*, Warszawa 1985, s. 133.

Nie zachowały się żadne szczegółowe statystyki ani wykazy ilości budynków drewnianych oraz murowanych w omawianym okresie dla terenów gminy Siemień. Materiały ognioodporne, takie jak cegła czy pustak były materiałami często trudno dostępnymi i zbyt drogimi dla zwykłych mieszkańców wsi. Wprawdzie w folwarku Siemień oraz folwarku Glinny Stok funkcjonowały cegielnie, lecz z powodu braku źródeł trudno stwierdzić, jaka była wielkość produkcji i czy owe cegielnie prowadziły sprzedaż swoich wyrobów dla okolicznej ludności¹⁸. W przypadku stosunku budynków drewnianych do murowanych warto posłużyć się przykładem majątku Siemień, dla którego zachował się opis budynków z 1872 r. oraz 1945 r. W 1872 r. majątek Siemień składał się z folwarku Siemień, 3 budynków przy Stawie Siemieńskim od strony Buradowa oraz 3 budynków we wsi Siemień – łącznie 48 budynków. Tylko 8 budynków było murowanych, mianowicie ośmiorak, suszarnia do wyrabiania słodu, magazyn na okowitę, browar piwny, holendernia, młyn i dwa domy, co daje zaledwie 17% wszystkich budynków, wchodzących w skład majątku. Na żadnym z budynków nie było ognioodpornego poszycia dachowego. Dwadzieścia osiem budynków miało pokrycie gontem, szesnaście słomą, a cztery budynki trzcina¹⁹. W 1945 r. w majątku Siemień, przejętym przez państwo, było 17 budynków, w tym 6 murowanych, tj. dom, obora, spichlerz, młyn i garaż. Pokrycie dachowe przedstawiało się następująco – 3 budynki pokryte papą, 3 budynki pokryte gontem oraz 11 budynków pokrytych trzcina²⁰.

¹⁸ Podczas budowy nowego kościoła w Parczewie w latach 1907-1912 cegielnia Wincentego Grodzickiego w Siemieniu dostarczyła 110 098 sztuk cegieł o wartości 1 866,50 rubli, a cegielnia Seweryna Zaorskiego w Glinnym Stoku dostarczyła 241 350 sztuk cegieł o wartości 3 421,25 rubli. Prawdopodobnie cegielnie w Siemieniu i Glinnym Stoku funkcjonowały do okresu I wojny światowej lub początku lat 20. XX w. W 1930 r. na terenie powiatu radzyńskiego funkcjonowała już tylko jedna cegielnia w Białej k/Radzynia Podlaskiego. Por. E. Horoch, A. Koprucki, R. Szczygieł, *Dzieje Parczewa 1401-2001*, Parczew-Lublin 2001, s. 163; B. Miedzybłocki, *Monografia powiatu radzyńskiego*, Radzyń Podlaski 1930, s. 10.

¹⁹ N.N., *Ogłoszenia rządowe*, „Dziennik Warszawski”, 9 października 1872 r., nr 210, s. 1040-1041. W tym samym okresie, tj. w 1875 r., wystawiony na licytację był folwark Wierzchowin wraz z osadą Łubka oraz folwark Wólka Siemieńska. Folwark Wierzchowiny składał się z samych gruntów ornych, natomiast w osadzie Łubka było 6 budynków drewnianych, krytych gontem. W folwarku Wólka Siemieńska było natomiast 9 budynków drewnianych, w tym 4 krytych gontem i 5 krytych słomą. W 1868 roku podczas rozdzielenia dóbr Władysławów od Tulnik, w folwarku Tulniki było 6 budynków drewnianych. A. Jelski, *Tulniki*, dz. cyt., t. XII, s. 617; N.N., dz. cyt., „Dziennik Warszawski”, 5 czerwca 1875 r., nr 106, s. 464.

²⁰ Archiwum Państwowe w Lublinie, Oddział w Radzynie Podlaskim (dalej: APL/R), Powiatowy Urząd Ziemski w Radzynie Podlaskim (dalej: PUWRP), *Rachunkowość rolna Siemień*, sygn. 55, k. 88-90.

Sytuacja dla gospodarstw chłopskich wyglądała podobnie. Nowo stawiane budynki przez mieszkańców były wykonane z drewna, budulca powszechnie dostępnego i taniego. Z zachowanego opisu gospodarstwa Wojciecha Kalisza z 1915 r. dowiadujemy się, że zabudowania gospodarcze wraz z domem mieszkalnym liczyły 5 budynków. Wszystkie były wybudowane z drewna. Jedynie dwie piwnice były murowane, lecz wynikało to ze specyfiki tej budowli²¹.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego władze gminy postawiły dwa nowe budynki murowane. Pierwszym był odbudowany po spaleniu budynek Urzędu Gminy w Siemieniu, drugi to budynek szkolny w Juliopolu²². Inne budowle użyteczności publicznej stawiane w tym okresie były wykonane z drewna, jak np. budynek Domu Ludowego w Siemieniu, który pełnił też rolę remizy strażackiej²³. Dopiero po zakończeniu II wojny światowej widać powolne zmiany w sposobie budowania domów, kiedy w coraz większym stopniu wykorzystywano materiały ognioodporne. Przykładowo w 1947 r. powiat radzyński otrzymał 660 000 złotych pożyczki na odbudowę wsi. W gminie Siemień, za pieniądze przypadające z powyższej kwoty wybudowano 6 budynków murowanych i 8 drewnianych²⁴.

Dodatkowo czynnikiem sprzyjającym rozszerzaniu się pożarów był sposób zabudowy wsi. Często praktyką było łączenie domu z budynkami gospodarczymi, np. z oborą, chlewem czy kurnikiem. Inne budynki, jak stodoły, także stawiano blisko domów, utrudniając dostęp do poszczególnych budowli w przypadku pożaru²⁵. Inną praktyką było łączenie wielu budynków o różnym przeznaczeniu gospodarczym pod jednym dachem²⁶.

Ciekawą analizę dotyczącą czynników sprzyjających powstawaniu pożarów przedstawił Konstanty Wyszacki w pracy *Bezpieczeństwo ogniowe w Polsce*. Opierając się na danych z 1914 r. Wyszacki dokonał analizy występowania pożarów w danych miesiącach i wysunął wniosek, że do największej ich liczby dochodzi w miesiącach wiosenno-letnich, od maja do sierpnia. We-

²¹ Zbiory prywatne Jadwigi Bronikowskiej, *Opis własności i upraw mieszkańca wsi Siemień, gm. Siemień, Radzyńskiego ujezda, Lubelskiej guberni, Wojciecha Józefowicza Kalisza*.

²² B. Miedzybłocki, dz. cyt., s. 61; N.N., *Dziesięcioletni plon pracy samorządowej, społecznej i oświatowej w poszczególn. gminach pow. radzyńskiego*, „Głos Międzyrzecki”, 10 listopada 1928 r., nr 16-17, s. 7.

²³ N.N. (Młody), *Z działalności Koła Młodzieży Wiejskiej w Siemieniu*, „Głos Międzyrzecki”, 25 września 1930 r., nr 14, s. 3.

²⁴ APL/R, Starostwo Powiatowe w Radzynie Podlaskim (dalej: SPRP), *Różne sprawozdania i materiały z teczki podręcznej Starosty*, sygn. 25, k. 2.

²⁵ K. Wyszacki, dz. cyt., s. 12-13.

²⁶ N.N., dz. cyt., „Dziennik Warszawski”, 9 października 1872 r., nr 210, s. 1040-1041.

dług niego za tą przyczyną stało słońce, które na wiosnę i latem wysuszało budowle wiejskie, złożone z drewna i słomy, zwiększając tym ich łatwopalność²⁷.

Tabela nr 2. Pożary na terenie gminy Siemień według miesięcy²⁸

Miesiąc	Ilość pożarów
Styczeń	3
Luty	2
Marzec	1
Kwiecień	6
Maj	5
Czerwiec	5
Lipiec	7
Sierpień	3
Wrzesień	5
Październik	3
Listopad	8
Grudzień	2
Brak danych	5

Dokonując podobnej analizy możemy wysnuć te same wnioski, co Konstanty Wyszacki w swej pracy. Wprawdzie najwięcej pożarów na terenie gminy Siemień miało miejsce w listopadzie (8), a dopiero na drugim miejscu

²⁷ K. Wyszacki, dz. cyt., s. 18-20.

²⁸ Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Urząd Wojewódzki Lubelski (dalej: UWL), Wydział Polityczno-Społeczny (dalej: WPS), *Miesięczne sprawozdania sytuacyjne starosty radzyńskiego z ruchu wywrotowego, zawodowego oraz stanu bezpieczeństwa Nr 1-12*, sygn. 1973, k. 38, 60-61, 81; UWL, WPS, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne starosty radzyńskiego Nr 1-33*, sygn. 1976, k. 78; Komenda Powiatowa Policji Państwowej w Radzynie Podlaskim (dalej: KPPPwRP), *Posterunek PP w Siemieniu – Kontrol[a] protokołów Policji Państwowej Obw. Radzyńskiego na gminę Siemień*, sygn. 39, bp; APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, sygn. 1125, k. 230, 267, 389; Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Radzynie Podlaskim (dalej: RNwRP), *Sprawozdania sytuacyjne i doraźnie*, sygn. 1261, k. 12; Akta gminy Siemień (dalej: AGS), *Akta gminne*, sygn. 107, k. 3, 43, 48; Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Białej Podlaskiej (dalej: WUOZ Biała Podlaska), E. Bończak-Kucharczyk, A. Oleksicki, K. Kucharczyk, *Dokumentacja ewidencyjna założenia dworsko-ogrodowego w Siemieniu*, Biała Podlaska 1983, s. 7; Lubelski Dziennik Urzędowy (dalej: LDU), 15 marca 1930 r., nr 10, s. 193; Dziennik Urzędowy Guberni

jest lipiec (7), to jednak sumując dane dla miesięcy od kwietnia do sierpnia otrzymujemy liczbę 26 pożarów w tym czasie, na 24 pożary w pozostałych siedmiu miesiącach²⁹.

Tylko w przypadku dwudziestu siedmiu udokumentowanych pożarów na terenie gminy Siemień możemy poznać ich przyczyny. W większości były one spowodowane ludzką ręką, tylko jeden pożar z 21 lipca 1935 r. w Woli Tulnickiej miał przyczynę naturalną, a mianowicie w dom Piotra Piasty uderzył piorun, który raził w nogę jego żonę i wzniecił pożar³⁰.

Lubelskiej (dalej: DUGL), 11 maja 1861 r., nr 19, s. 404; DUGL, 23 sierpnia 1862 r., nr 34, s. 594; DUGL, 13 grudnia 1862 r., nr 50, s. 982; Dziennik Urzędowy Guberni Kaliskiej (dalej: DUGK), 20 marca 1843 r., nr 13, s. 19; N.N., *Groźny pożar*, „Dziennik Polski”, 13 kwietnia 1937 r., nr 101, s. 5; N.N., *Ciągle pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 1 sierpnia 1935 r., nr 14, s. 8; N.N., *Dzieci wznieciły pożar*, „Ziemia Lubelska”, 28 sierpnia 1927 r., nr 235, s. 7; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 czerwca 1920 r., nr 282, s. 3; N.N., *Krwawe zabawy młodzieży wiejskiej*, „Ziemia Lubelska”, 21 listopada 1928 r., nr 322, s. 4; N.N., *Pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 15 października 1935 r., nr 20, s. 7; N.N., *Pożary*, „Kurjer Warszawski”, 2 lutego 1891 r., nr 33, s. 5; N.N., *Pożar szkoły*, „Ziemia Lubelska”, 25 listopada 1911 r., nr 324, s. 4; N.N., *Z parafii Lubelskiej*, „Zwiastun Ewangeliczny”, 15 lutego 1906 r., nr 2, s. 59-60; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 8 listopada 1913 r., nr 305, s. 3; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 listopada 1910 r., nr 324, s. 4; N.N., *Kronika pożarów*, „Dziennik Warszawski”, 2 czerwca 1870 r., nr 111, s. 1171; N.N., *Pożary*, „Gazeta Polska”, 9 stycznia 1890 r., nr 6, s. 2; N.N., *Pożar*, „Słowo”, 8 stycznia 1890 r., nr 5, s. 3; N.N., *Z Parczewa*, „Kurjer”, 8 września 1909 r., nr 210, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 23 listopada 1898 r., nr 268, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 19 grudnia 1889 r., nr 285, s. 2; N.N., *Ważniejsze zdarzenia zaszły w Królestwie*, „Warszawska Gazeta Policyjna”, 12 kwietnia 1849 r., nr 102, s. 4; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 22 sierpnia 1887 r., nr 232, s. 4; W. Chr., *W okolicy Parczewa*, „Gazeta Świąteczna”, 3 listopada 1907 r., nr 1396, s. 3; DUGL, 9 lutego 1860 r., nr 6, s. 127; DUGK, 6 marca 1841 r., nr 10, s. 147; DUGK, 1 kwietnia 1843 r., nr 13, s. 14, 19; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 8 maja 1887 r., nr 126, s. 5; N.N., *Ogłoszenia rządowe*, „Dziennik Warszawski”, 5 czerwca 1875 r., nr 106, s. 464; N.N., *Most na Tyśmienicy oddany do użytku*, „Nowy Kurier Warszawski”, 17-18 sierpnia 1940 r., nr 193, s. 3; Archiwum Szkoły Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Juliopolu (dalej: ASP Juliopol), *Kronika szkoły powszechnej w Działyniu*; *Kronika szkoły w Juliopolu pol.*; Ośrodek „Brama Grodzka-Teatr NN” w Lublinie (dalej: Teatr NN), *Mieczysław Bielski – fragment relacji świadka historii*; M. Kowalski, J. Sroka, *Upamiętnienie miejsc walki i męczeństwa południowego Podlasia* (cz. V), „Rocznik Międzyrzecki”, t. X, Międzyrzec Podlaski 1978, s. 204; S. Jadczyk, *Gmina Siemień. Monografia*, Siemień 2010, s. 98.

²⁹ Patrz tabela nr 2.

³⁰ N.N., *Ciągle pożary*, „Gazeta Radzyńska”, nr 14, z 1 sierpnia 1935 r., s. 8.

Tabela nr 3. Wykaz pożarów na terenie gminy Siemień w latach 1839-1950³¹

Rok	Data dzienna, miejsce i poniesione straty
1839	24 lipca Wola Tulnicka
1840	7 września Tulniki
1841	20 lutego Tulniki; 20 lutego Siemień
1849	Tulniki
1860	24 października Tulniki (na szkodę Seweryna Biernackiego)
1861	19 listopada Siemień (na szkodę Seweryna Biernackiego)

³¹ APL, UWL, WPS, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 38, 60-61, 81, UWL, WPS, *Tygodniowe sprawozdania...*, dz. cyt., k. 78; KPPPwRP, *Posterunek PP w Siemieniu...*, dz. cyt., bp; APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, sygn. 1125, k. 230, 267, 389; RNwRP, *Sprawozdania sytuacyjne i doraźnie*, sygn. 1261, k. 12; AGS, *Akta gminne*, sygn. 107, k. 3, 43, 48; WUOZ Biała Podlaska, E. Bończak-Kucharczyk, A. Oleksicki, K. Kucharczyk, *Dokumentacja ewidencyjna założenia dworsko-ogrodowego w Siemieniu*, Biała Podlaska 1983, s. 7; LDU, 15 marca 1930 r., nr 10, s. 193; DUGL, 11 maja 1861 r., nr 19, s. 404; DUGL, 23 sierpnia 1862 r., nr 34, s. 594; DUGL, 13 grudnia 1862 r., nr 50, s. 982; DUGK, 20 marca 1843 r., nr 13, s. 19; N.N., *Groźny pożar*, „Dziennik Polski”, 13 kwietnia 1937 r., nr 101, s. 5; N.N., *Ciągłe pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 1 sierpnia 1935 r., nr 14, s. 8; N.N., *Dzieci wzniciły pożar*, „Ziemia Lubelska”, 28 sierpnia 1927 r., nr 235, s. 7; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 czerwca 1920 r., nr 282, s. 3; N.N., *Krwawe zabawy młodzieży wiejskiej*, „Ziemia Lubelska”, 21 listopada 1928 r., nr 322, s. 4; N.N., *Pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 15 października 1935 r., nr 20, s. 7; N.N., *Pożary*, „Kurjer Warszawski”, 2 luty 1891 r., nr 33, s. 5; N.N., *Pożar szkoły*, „Ziemia Lubelska”, 25 listopada 1911 r., nr 324, s. 4; N.N., *Z parafii Lubelskiej*, „Zwiastun Ewangeliczny”, 15 luty 1906 r., nr 2, s. 59-60; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 8 listopada 1913 r., nr 305, s. 3; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 listopada 1910 r., nr 324, s. 4; N.N., *Kronika pożarów*, „Dziennik Warszawski”, 2 czerwca 1870 r., nr 111, s. 1171; N.N., *Pożary*, „Gazeta Polska”, 9 stycznia 1890 r., nr 6, s. 2; N.N., *Pożar*, „Słowo”, 8 stycznia 1890 r., nr 5, s. 3; N.N., *Z Parczewa*, „Kurjer”, 8 września 1909 r., nr 210, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 23 listopada 1898 r., nr 268, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 19 grudnia 1889 r., nr 285, s. 2; N.N., *Ważniejsze zdarzenia zaszły w Królestwie*, „Warszawska Gazeta Policyjna”, 12 kwietnia 1849 r., nr 102, s. 4; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 22 sierpnia 1887 r., nr 232, s. 4; W. Chr., *W okolicy Parczewa*, „Gazeta Świąteczna”, 3 listopada 1907 r., nr 1396, s. 3; DUGL, 9 luty 1860 r., nr 6, s. 127; DUGK, 6 marca 1841 r., nr 10, s. 147; DUGK, 1 kwietnia 1843 r., nr 13, s. 14, 19; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 8 maja 1887 r., nr 126, s. 5; N.N., *Ogłoszenia rządowe*, „Dziennik Warszawski”, 5 czerwca 1875 r., nr 106, s. 464; N.N., *Most na Tyśmienicy oddany do użytku*, „Nowy Kurier Warszawski”, 17-18 sierpnia 1940 r., nr 193, s. 3; ASP Juliopol, *Kronika szkoły powszechnej w Działyniu; Kronika szkoły w Juljopolu pol.*; Teatr NN, *Mieczysław Bielski...*, dz. cyt.; M. Kowalski, J. Sroka, dz. cyt., s. 204; S. Jadczyk, dz. cyt., s. 98.

1862	25 kwietnia Siemień (na szkodę Seweryna Biernackiego)
1870	15 kwietnia Siemień (gorzelnia z okowitą)
1875	Łubka (młyn w 1875 roku lub przed tym rokiem)
1880	Działyń (szkoła)
1887	maj Juliopol; maj Działyń; sierpień Wierzchowiny (2 stodoły)
1889	grudzień Siemień (owczarnia i zabudowania gospodarskie)
1890	styczeń folwark Siemień (stodoły, obory i spichlerze)
1891	28 stycznia Juliopol (młyn Polewskiego);
1898	12 listopada Siemień (o godzinie 24, młyn wodny, śluza, koła i wyposażenie młyna Seweryny Ginczelewskiej)
1905	Działyń (szkoła); 31 grudnia kolonia Juliopol (w nocy, dom modlitewny i kantorat)
1907	lato Wola Tulnicka (21 domów z zabudowaniami gospodarskimi, 88 stodół, 3 konie, 2 krowy, 28 owiec, 14 świń i 8 gęsi)
1909	wrzesień Siemień (kancelaria gminna)
1910	listopad Nadzieja (dom z chlewem)
1911	23 listopada Juliopol (o godz. 22, szkołka ewangelicka)
1913	listopad kolonia Brwinów (zabudowania i zbiory Franciszka Lipińskiego)
1914	19 czerwca Sewerynowka (dom, stodoła i spichlerz Józefa Wilczyńskiego); 30 czerwca Juliopol (dom Józefa i Marianny Macińskich); 6 września Przymus (dom, obora i spichlerz wraz ze zbożem i słomą Dominika Budzyły)
1915	sierpień Siemień (dwór)
1920	29 maja Nadzieja (u Ksawerego Powroźnika); 19 czerwca Przymus (zabudowania Ksawerego Powroźnika i Aleksandra Kaczora); 23 czerwca (w majątku Siemień na szkodę Jana Zaorskiego)
1921	8 listopada most drewniany na Tyśmienicy na drodze z Siemienia do Glinnego Stoku
1927	21 sierpnia Nadzieja (o godz. 13, częściowo zabudowania gospodarskie wraz ze zbożem i inwentarzem Julianny Niechwedowicz i Kazimierza Czarnoty); 11 października kolonia Siemień (o godz. 19.30, stodoła ze zbożem i obora Karola Wójcika)
1928	16/17 listopada Wola Tulnicka (o godzinie 24, stodoła Jana i Teofili Wołosz, stodoła Wojciecha i Józefy Jaworskich)
1929	30 kwietnia Miłków (7 nieruchomości, 8 budowli),
1932	10 maja Wólka Siemieńska (o godz. 20 w oborze Jana Banasiewicza, 11 domów, 12 stodół, 14 obór, 2 spichlerze i 1 drwalka na szkodę 15 gospodarzy); 11 lipca Tulniki (o godz. 23.20, 23 domy, 28 stodół, 37 obór, 16 spichlerzy, 13 poddaszy, 4 chlewy, drobne sprzęty rolnicze, 4 krowy i 2 konie); 25 lipca kolonia Wólka Sie-

	mieńska (o godz. 4, stodoła Marianny Kopińskiej); 1 listopada Wola Tulnicka (o godz. 19.30 w brogu siana Jana Bazyluka, 1 dom, 4 stodoły ze zbożem i paszą, 3 obory, 9 stogów siana, 1 stóg słomy i narzędzia rolnicze)
1935	6 kwietnia Nadzieja (o godz. 24, dom Dawida Apelbauma); 21 lipca Wola Tulnicka (o godz. 13, dom z przybudówką, sprzęty domowe i narzędzia rolnicze Piotra Piasty), 5 września Wólka Siemieńska (stóg siana Marka Feliksa)
1937	kwiecień Miłków (5 domów, 14 budynków gospodarskich i narzędzia rolnicze)
1939	12 września kolonia Siemień (zabudowania Teofila Matyńskowskiego, dom, 2 obory, 2 stodoły); wrzesień most na Tyśmienicy na drodze z Siemienia do Parczewa
1943	29 czerwca 1943 kolonia Siemień (zabudowania rodziny Wysoczych); 20 lipca Juliopol (szkoła i zabudowania jednego z gospodarzy)
1944	lipiec/sierpień Siemień (dwór)
1947	15 kwietnia Ośrodek Siemień (o godz. 11, dach na dworku); 7 maja Działyń (dom Mariana Karczewskiego); 14 sierpnia Ośrodek Siemień (dawny folwark, szopa o 3 pomieszczeniach chlewnych)
1950	13 stycznia Łubka (1 budynek); 27 marca kolonia Siemień (8 budynków i inwentarz żywy)

Przyczyny pozostałych dwudziestu sześciu pożarów były różne. Dla jedenastu pożarów przyczyna była nieustalona. Częściowo wynikało to z wciąż toczących się śledztw Policji Państwowej, częściowo z powodu zacierania śladów przez ogień, co uniemożliwiało ustalenie konkretnej przyczyny³². Za resztą pożarów stało podpalenie (6), nieostrożne obchodzenie się z ogniem (3), zła lub wadliwa konstrukcja komina (2), działania wojenne podczas II wojny światowej (2), niedopilnowanie dzieci (1), działania wojenne podczas I wojny światowej (1) oraz działalność okupanta niemieckiego (1)³³.

³² APL, UWL, WSP, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., sygn. 1973, k. 38, 60-61; APL/R, AGS, *Akta gminne*, sygn. 107, k.3, 43, 48; SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, sygn. 1125, k. 267, 389; N.N., *Pożar szkoły*, „Ziemia Lubelska”, nr 324, 25 listopada 1911 r., s. 4; N.N., *Z Parczewa*, „Kurjer”, 8 września 1909 r., nr 210, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, nr 268, 23 listopada 1898 r., s. 3; N.N., *Krwawe zabawy młodzieży wiejskiej*, „Ziemia Lubelska”, nr 322, 21 listopada 1928 r., s. 4.

³³ APL, UWL, WSP, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 81; KPPPwRP, *Posterunek PP w Siemieniu...*, dz. cyt., bp; APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, sygn. 1125, k. 230; ASP Juliopol, *Kronika szkoły powszechnej w Działyńniu; Kronika szkoły w Juljopolu pol.*; Teatr NN, *Mieczysław Bielski...*, dz. cyt.; N.N., *Pożary*, „Gazeta Polska”, 9 stycznia 1890 r., nr 6, s. 2; N.N., *Ciągłe pożary*, „Gazeta

Podpalenie było powodem sześciu pożarów – na folwarku Siemień w styczniu 1890 r., w Działyniu w 1905 r., w Nadziei 29 maja 1920 r. i 6 czerwca 1935 r., w Juliopolu 20 lipca 1943 r. oraz w Siemieniu na przełomie lipca i sierpnia 1944 r. Sprawców czterech podpażeń nie ujęto³⁴. W przypadku pożaru w Nadziei z 29 maja 1920 r. uszkodzony Ksawery Powroźnik zgłosił sprawę na posterunku Policji Państwowej w Siemieniu, z braku źródeł trudno określić, czy oskarżona przez niego osoba była winna podpalenia³⁵.

W 1905 r. spłonęła szkoła rosyjska w Działyniu. Kronika szkolna podaje, że do podpalenia doszło po walce miejscowych gospodarzy o nauczanie dzieci w języku polskim. Po negatywnej odpowiedzi władz oświatowych w szkole wybuchł pożar *jak twierdzą starsi gospodarze podłożony nie bez wiedzy tutejszej ludności, która za wszelką cenę chciała się pozbyć szkoły rosyjskiej*³⁶.

Działania wojenne prowadzone podczas I wojny światowej doprowadziły do licznych pożarów i zniszczeń. W 1915 r. wraz z powolnym cofaniem się frontu, w Królestwie Kongresowym Rosjanie rozpoczęli stosowanie taktyki spalanej ziemi. Miejscowa ludność wyganiana była z domów, w celu udania się na tzw. bieżenstwo w głąb Rosji, a ich domostwa, budynki gospodarcze oraz wszystko to, co mogło się wrogim wojskom przydać, było palone. Czasami jednak niektóre wsie unikały losu zniszczenia przez ogień³⁷. Z zachowanych dokumentów wojskowych austro-węgierskich wynika, że Rosjanie w okolicy Siemienia również stosowali taktykę spalanej ziemi. Na pewno zostały spalone sąsiadujące wsie: Glinny Stok, Jezioro, Żminne oraz Miłków. Autor dziennika bojowego 98. Pułku Piechoty tak opisuje widok, jaki zastali w Miłkowie żołnierze austriacy – *To miejsce było smutnym widokiem, ponieważ w rzeczywistości nie było to już ludzkie mieszkanie, ale opustoszały stos gruzu, z którego w górę unosi się brudno-szary, cuchnący dym*³⁸. Ze

Radzyńska”, 1 sierpnia 1935 r., nr 14, s. 8; N.N., *Pożary*, „Kurjer Warszawski”, nr 33, 2 lutego 1891 r., s. 5; N.N., *Dzieci wznieciły pożar*, „Ziemia Lubelska”, nr 235, 28 sierpnia 1927 r., s. 7; N.N., *Groźny pożar*, „Dziennik Polski”, nr 101, 13 kwietnia 1937 r., s. 5; N.N., *Most na Tyśmienicy oddany do użytku*, „Nowy Kurjer Warszawski”, 17-18 sierpnia 1940 r., nr 193, s. 3; S. Jadczyk, dz. cyt., s. 98; M. Kowalski, J. Sroka, dz. cyt., s. 204.

³⁴ APL, KPPPwRP, *Posterunek PP w Siemieniu...*, dz. cyt., bp; ASP Juliopol, *Kronika szkoły powszechnej w Działyniu*; *Kronika szkoły w Juliopolu pol.*; N.N., *Pożary*, „Gazeta Polska”, 9 stycznia 1890 r., nr 6, s. 2; N.N., *Ciągłe pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 1 sierpnia 1935 r., nr 14, s. 8.

³⁵ APL, KPPPwRP, *Posterunek PP w Siemieniu...*, dz. cyt., bp.

³⁶ ASP Juliopol, *Kronika szkoły powszechnej w Działyniu*.

³⁷ www.biezenstwo.pl (dostęp: 14.10.2022 r.)

³⁸ Oesterreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Archive der Truppenkörper, Karton 691, *Infanterieregiment*. 98, s. 288.

wspomnień Mieczysława Bielskiego i Kazimiery Lipińskiej wynika, że na pewno został spalony przez Kozaków dwór w Siemieniu. Źródła nie wspominają natomiast, czy spaleni uległ Siemień i inne miejscowości w okolicy³⁹.

Na obszarze gminy Siemień podczas wojny obronnej Polski w 1939 r. nie prowadzono żadnych walk. Przez gminę przewijały się tylko kolumny uciekinierów kierujących się na wschód, a także w ostatnich dniach września przeszła kolumna Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Polesie” gen. Franciszka Kleeberga⁴⁰. Z tego powodu we wrześniu doszło do dwóch pożarów na terenie gminy. 12 września 1939 r. w gospodarstwie sołtysa Kolonii Siemień Teofila Matyńkowskiego zatrzymał się emerytowany pułkownik, który uciekał z rodziną na wschód. Po kilku godzinach nad gospodarstwo sołtysa nadleciały samoloty niemieckie, rzucając kilka bomb, od których wybuchł pożar. Spaleni uległ dom, dwie obory i dwie stodoły⁴¹. Spaleni uległ też most drewniany na Tyśmienicy na drodze między Siemieniem a Parczewem (obecna droga wojewódzka nr 813)⁴².

29 czerwca 1943 r. Niemcy otoczyli dom i wymordowali rodzinę Wysockich z Kolonii Siemień. Zabudowania gospodarskie zostały spalone, a strażaków z Ochotniczej Straży Pożarnej w Woli Tulnickiej nie dopuszczono do ugaszenia pożaru⁴³.

Z kolei w okresie okupacji niemieckiej 20 lipca 1943 r. budynek szkoły w Juliopolu podpaliło trzech partyzantów radzieckich. Kronika szkolna podaje, że partyzanci sterroryzowali kilku sąsiadujących ze szkołą gospodarzy, zmuszając ich do zanieśnięcia słomy do budynku szkolnego przez wybite szyby, po czym ową słomę podpalili. Po napadnięciu i okradzeniu kierownika szkoły Jana Namedyńskiego partyzanci radzieccy udali się drogą w kierunku Czemiernik podpalając po drodze zabudowania jednego z gospodarzy⁴⁴.

Na przełomie lipca i sierpnia 1944 r. przechodzące przez Siemień Wojsko Polskie dokonało podpalenia dworu, który wówczas pełnił funkcję magazynu zbożowego⁴⁵.

³⁹ Teatr NN, *Mieczysław Bielski...*, dz. cyt.; WUOZ Biała Podlaska, E. Bończak-Kucharczyk, A. Oleksicki, K. Kucharczyk, dz. cyt., s. 7

⁴⁰ L. Głowacki, *Działania wojenne na Lubelszczyźnie w roku 1939*, Lublin 1976, s. 271-272.

⁴¹ S. Jadczyk, dz. cyt., s. 98.

⁴² N.N., *Most na Tyśmienicy oddany do użytku*, „Nowy Kurier Warszawski”, 17-18 sierpnia 1940 r., nr 193, s. 3.

⁴³ M. Kowalski, J. Sroka, dz. cyt., s. 204, J. Woźniak, *90 lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Woli Tulnickiej*, Wola Tulnicka 2018, maszynopis w posiadaniu autora.

⁴⁴ Tenże, *Kronika szkoły w Juliopolu pol.*

⁴⁵ WUOZ Biała Podlaska, E. Bończak-Kucharczyk, A. Oleksicki, K. Kucharczyk, dz. cyt., s. 7.

Nieostrożne obchodzenie się z ogniem bądź oświetleniem (lampą naftową, świeczką czy łuczywem) było powodem trzech pożarów w Działyniu w 1880 r., w Juliopolu 23 stycznia 1891 r. oraz w Woli Tulnickiej 1 listopada 1932 r.⁴⁶

W 1880 r. przyczyną pożaru budynku szkolnego w Działyniu była nieostrożność nauczyciela podczas rozpalania ognia w piecu. Jak podaje Kronika Szkoły Powszechnej w Działyniu nauczyciel Omelinowicz, po powrocie od znajomych z Amelina, rozpałił ogień w piecu i po nałożeniu dużej ilości drewna, poszedł odpocząć. W tym czasie ogień przedostał się poza piec, zapalając belkę i wzniciając pożar, przez który spłonął cały budynek szkolny⁴⁷.

Zła lub wadliwa budowa komina doprowadziła do pożaru w Miłkowie w kwietniu 1937 r. Pożar ten doprowadził do spłonięcia 5 domów, 14 budynków gospodarczych i narzędzi rolniczych o łącznej wartości 22 000 zł⁴⁸. Podobna przyczyna, a dokładnie dziura w kominie u szczytu dachu, doprowadziła 15 kwietnia 1947 r. do spłonięcia dachu na dworku w ośrodku rolniczym w Siemieniu (dawny folwark)⁴⁹.

Natomiast niedopilnowanie dzieci, które bawiły się ogniem w pobliżu zabudowań gospodarskich, spowodowało wybuch pożaru w Nadziei 21 sierpnia 1927 r. Pożar objął gospodarstwo Julianny Niechwedowicz i Kazimierza Czarnoty, doprowadzając do częściowego spalenia zabudowań i inwentarza o łącznej wartości 9 342 zł⁵⁰.

Opierając się na zachowanych źródłach pożary na terenie gminy Siemień w latach 1839-1950 można skwalifikować według trzech grup, biorąc pod uwagę ich wielkość i zasięg pogorzeliska. Pierwszą grupę będą stanowić pożary małe, które obejmowały pojedyncze domy lub budynki gospodarcze. Do tej grupy można zaliczyć pożary, których wielkość nie wykraczała poza dwa gospodarstwa rolne. Drugą kategorią są pożary średnie, obejmujące więcej niż dwa gospodarstwa rolne, ale mniej niż dziesięć gospodarstw. Do trzeciej kategorii można zaliczyć natomiast pożary wielkie, obejmujące ponad dziesięć gospodarstw.

Na terenie gminy Siemień w latach 1839-1950 najwięcej pożarów było z kategorii pierwszej, bo aż trzydzieści osiem⁵¹. Najczęściej pożar obejmował

⁴⁶ APL, UWL, WSP, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 81; ASP Juliopol, *Kronika szkoły powszechnej w Działyniu*; N.N., *Pożary*, „Kurjer Warszawski”, nr 33, 2 luty 1891 r., s. 5.

⁴⁷ ASP Juliopol, *Kronika szkoły powszechnej w Działyniu*.

⁴⁸ N.N., *Groźny pożar*, „Dziennik Polski”, nr 101, 13 kwietnia 1937 r., s. 5.

⁴⁹ APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania...*, k. 230.

⁵⁰ N.N., *Dzieci wzniciły pożar*, „Ziemia Lubelska”, nr 235, 28 sierpnia 1927 r., s. 7.

⁵¹ APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, sygn. 1125, k. 230, 267, 389; RNwRP, *Sprawozdania sytuacyjne i doraźne*, sygn. 1261, k. 12; AGS, *Akta gminne*, sygn. 107, k. 3, 43, 48; N.N., *Ciągłe pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 1 sierpnia

jeden budynek, w którym doszło do zaproszenia ognia. Takich przypadków z powyższej liczby było dwadzieścia dwa. Z braku dokładnych źródeł trudno stwierdzić, czy szybka reakcja domowników czy też inne przyczyny wpływały na taki stan rzeczy⁵². W przypadku piętnastu pożarów ogień strawił część lub całość zabudowań gospodarskich⁵³. Na rozszerzanie pożaru miało wpływ stawianie budynków bardzo blisko siebie, co utrudniało skuteczne gaszenie pożaru i ułatwiało płomieniom przedostanie się na sąsiednie budynki⁵⁴.

1935 r., nr 14, s. 8; N.N., *Dzieci wznieciły pożar*, „Ziemia Lubelska”, 28 sierpnia 1927 r., nr 235, s. 7; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 czerwca 1920 r., nr 282, s. 3; N.N., *Krwawe zabawy młodzieży wiejskiej*, „Ziemia Lubelska”, 21 listopada 1928 r., nr 322, s. 4; N.N., *Pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 15 października 1935 r., nr 20, s. 7; N.N., *Pożary*, „Kurjer Warszawski”, 2 lutego 1891 r., nr 33, s. 5; N.N., *Pożar szkoły*, „Ziemia Lubelska”, 25 listopada 1911 r., nr 324, s. 4; N.N., *Z parafii Lubelskiej*, „Zwiastun Ewangeliczny”, 15 lutego 1906 r., nr 2, s. 59-60; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 listopada 1910 r., nr 324, s. 4; N.N., *Kronika pożarów*, „Dziennik Warszawski”, 2 czerwca 1870 r., nr 111, s. 1171; N.N., *Pożar*, „Słowo”, 8 stycznia 1890 r., nr 5, s. 3; N.N., *Z Parczewa*, „Kurjer”, 8 września 1909 r., nr 210, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 23 listopada 1898 r., nr 268, s. 3; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 22 sierpnia 1887 r., nr 232, s. 4; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 8 maja 1887 r., nr 126, s. 5; ASP Juliopol, *Kronika szkoły powszechnej w Działyńniu, Kronika szkoły w Juljopolu pol.*; Teatr NN, *Mieczysław Bielski...*, dz. cyt.; M. Kowalski, J. Sroka, dz. cyt., s. 204; S. Jadczyk, dz. cyt., s. 98.

⁵² APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, sygn. 1125, k. 230, 267, 389; RNWRP, *Sprawozdania sytuacyjne i doraźne*, sygn. 1261, k. 12; AGS, *Akta gminne*, sygn. 107, k. 43; N.N., *Ciągłe pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 1 sierpnia 1935 r., nr 14, s. 8; N.N., *Pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 15 października 1935 r., nr 20, s. 7; N.N., *Pożary*, „Kurjer Warszawski”, 2 lutego 1891 r., nr 33, s. 5; N.N., *Pożar szkoły*, „Ziemia Lubelska”, 25 listopada 1911 r., nr 324, s. 4; N.N., *Kronika pożarów*, „Dziennik Warszawski”, 2 czerwca 1870 r., nr 111, s. 1171; N.N., *Z Parczewa*, „Kurjer”, 8 września 1909 r., nr 210, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 23 listopada 1898 r., nr 268, s. 3; ASP Juliopol, *Kronika szkoły powszechnej w Działyńniu; Kronika szkoły w Juljopolu pol.*; Teatr NN, *Mieczysław Bielski...*, dz. cyt.

⁵³ APL/R, AGS, *Akta gminne*, sygn. 107, k. 3, 48; N.N., *Ciągłe pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 1 sierpnia 1935 r., nr 14, s. 8; N.N., *Dzieci wznieciły pożar*, „Ziemia Lubelska”, 28 sierpnia 1927 r., nr 235, s. 7; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 czerwca 1920 r., nr 282, s. 3; N.N., *Pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 15 października 1935 r., nr 20, s. 7; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 listopada 1910 r., nr 324, s. 4; N.N., *Kronika pożarów*, „Dziennik Warszawski”, 2 czerwca 1870 r., nr 111, s. 1171; N.N., *Pożar*, „Słowo”, 8 stycznia 1890 r., nr 5, s. 3; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 22 sierpnia 1887 r., nr 232, s. 4; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 8 maja 1887 r., nr 126, s. 5; M. Kowalski, J. Sroka, dz. cyt., s. 204; S. Jadczyk, dz. cyt., s. 98.

⁵⁴ K. Wyszacki, dz. cyt., s. 10-12.

Pożarów o średnim zasięgu było trzy⁵⁵. 30 kwietnia 1929 r. w Miłkowie spaliło się 7 nieruchomości (domów) oraz 8 budowli (prawdopodobnie gospodarskich typu stodoła lub obora). Odszkodowanie za powstały pożar wyniosło 13 973,60 zł⁵⁶. W Woli Tulnickiej 1 listopada 1932 r. o godzinie 19.30 z powodu nieostrożnego obchodzenia się z ogniem zapalono bróg siana Jana Bazyluka. Ostatecznie pożar objął 1 dom, 4 stodoły ze zbożem i paszą, 3 obory, 9 stogów siana, 1 stóg słomy oraz narzędzia rolnicze, powodując straty na sumę około 10 700 zł⁵⁷. 27 marca 1950 r. wybuchł pożar na Kolonii Siemień, który strawił 8 budynków o wartości 1 200 000 zł oraz inwentarz żywy o wartości 700 000 zł⁵⁸.

Na terenie gminy Siemień w omawianych latach można wymienić trzy wielkie pożary, które pochłonęły znaczącą część danej wsi⁵⁹. Latem 1907 r. spłonęła wieś Wola Tulnicka. Ogień strawił 21 domów z zabudowaniami gospodarskimi, 88 stodół, 3 konie, 2 krowy, 28 owiec, 14 świń i 8 gęsi⁶⁰. Rok 1932 był rokiem tragicznym dla gminy Siemień pod względem pożarów. Najpierw 10 maja, o godzinie 20 w oborze Jana Banasiewicza w Wólce Siemieńskiej wybuchł pożar, który pochłonął 11 domów, 12 stodół, 14 obór, 2 spichlerze i 1 drwalkę na szkodę 15 gospodarzy, o łącznej wartości około 30 000 zł⁶¹. Dwa miesiące później, tj. 11 lipca, spaleni uległa wieś Tulniki. Pożar wybuchł z niewiadomej przyczyny o godzinie 23.20. Ogień zniszczył 23 domy, 28 stodół, 37 obór, 16 spichlerzy, 13 poddaszy, 4 chlewy, drobne sprzęty rolnicze, 4 krowy i 2 konie, łącznie 117 zabudowań ze słomą z ubiegłego roku, częściowo zebrany sianem i drobnymi sprzętami rolniczymi. Straty spowodowane pożarem wyceniono na około 134 946 zł⁶².

⁵⁵ APL, UWL, WSP, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., sygn. 1973, k. 81; APL/R, RNWRP, *Sprawozdania sytuacyjne i doraźne*, sygn. 1261, k. 12; LDU, 15 marca 1930 r., nr 10, s. 193.

⁵⁶ LDU, 15 marca 1930 r., nr 10, s. 193.

⁵⁷ APL, UWL, WSP, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 81.

⁵⁸ APL/R, RNWRP, *Sprawozdania sytuacyjne i doraźne*, sygn. 1261, k. 12.

⁵⁹ APL, UWL, WSP, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 30, 60-61, W. Chr., *Wokolicy Parczewa*, „Gazeta Świąteczna”, 3 listopada 1907 r., nr 1396, s. 3.

⁶⁰ W 1892 r. Wola Tulnicka liczyła 25 domów. B. Chlebowski, *Wola Tulnicka*, dz. cyt., t. XII, s. 617; W. Chr., *Wokolicy Parczewa*, „Gazeta Świąteczna”, 3 listopada 1907 r., nr 1396, s. 3.

⁶¹ W 1921 r. Wólka Siemieńska liczyła 39 domów. APL, UWL, WSP, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., sygn. 1973, k. 30, *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej: opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych*. T. 4, Województwo lubelskie, s. 90, [w:] www.polona.pl (dostęp: 14.10.2022).

⁶² W 1921 r. Tulniki liczyły 31 domów. APL, UWL, WSP, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 60-61; *Skorowidz miejscowości...*, dz. cyt., s. 90.

Dla pozostałych dwunastu pożarów źródła nie podają ile i jakich budowli spłonęło, co utrudnia ich klasyfikację. W przypadku trzech pożarów określono, że powstały straty na szkodę Seweryna Biernackiego (Tulniki 24 października 1860 r., Siemień 19 listopada 1861 r. i 25 kwietnia 1862 r.) oraz jeden pożar ze stratami na szkodę Jana Zaorskiego (Siemień 23 czerwiec 1920 r.)⁶³.

Trudno ocenić stopień zniszczeń, jakie spowodowały pożary na terenie gminy Siemień w latach 1839-1950 z powodu braku informacji o poniesionych stratach. Tylko dla części pożarów możemy określić ilość zniszczonych budynków, zabudowań gospodarskich i inwentarza żywego oraz określić wielkość strat w pieniądzach⁶⁴.

W XIX w. i w pierwszej połowie XX wieku na terenie gminy Siemień spłonęło ponad 362 budynków. Jest to liczba niedokładna. W przypadku dwunastu pożarów nie mamy informacji na temat ilości spalonych budowli. Zakładając, że przynajmniej w każdym z tych pożarów spłonęła jedna budowla, liczbę spalonych budynków możemy powiększyć do co najmniej 374⁶⁵.

⁶³ APL, KPPPwRP, sygn. 39, bp, DUGL, 9 lutego 1860 r., nr 6, s. 127; DUGL, 11 maja 1861 r., nr 19, s. 404; DUGL, 23 sierpnia 1862 r., nr 34, s. 594; DUGL, 13 grudnia 1862 r., nr 50, s. 982.

⁶⁴ Patrz tabela nr 3.

⁶⁵ APL, UWL, WPS, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 38, 60-61, 81; *Tygodniowe sprawozdania...*, dz. cyt., k. 78; KPPPwRP, *Posterunek PP w Siemieniu...*, dz. cyt., bp; APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, sygn. 1125, k. 230, 267, 389; RNwRP, *Sprawozdania sytuacyjne i doraźne*, sygn. 1261, k. 12; AGS, *Akta gminne*, sygn. 107, k. 3, 43, 48; LDU, 15 marca 1930 r., nr 10, s. 193; DUGL, 11 maja 1861 r., nr 19, s. 404; DUGL, 23 sierpnia 1862 r., nr 34, s. 594; DUGL, 13 grudnia 1862 r., nr 50, s. 982; DUGK, 20 marca 1843, nr 13, s. 19; N.N., *Groźny pożar*, „Dziennik Polski”, 13 kwietnia 1937 r., nr 101, s. 5; N.N., *Ciągle pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 1 sierpnia 1935 r., nr 14, s. 8; N.N., *Dzieci wznieciły pożar*, „Ziemia Lubelska”, 28 sierpnia 1927 r., nr 235, s. 7; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 czerwca 1920 r., nr 282, s. 3; N.N., *Krwawe zabawy młodzieży wiejskiej*, „Ziemia Lubelska”, 21 listopada 1928 r., nr 322, s. 4; N.N., *Pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 15 października 1935 r., nr 20, s. 7; N.N., *Pożary*, „Kurjer Warszawski”, 2 lutego 1891 r., nr 33, s. 5; N.N., *Pożar szkoły*, „Ziemia Lubelska”, 25 listopada 1911 r., nr 324, s. 4; N.N., *Z parafii Lubelskiej*, „Zwiastun Ewangeliczny”, 15 lutego 1906 r., nr 2, s. 59-60; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 8 listopada 1913 r., nr 305, s. 3; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 listopada 1910 r., nr 324, s. 4; N.N., *Kronika pożarów*, „Dziennik Warszawski”, 2 czerwca 1870 r., nr 111, s. 1171; N.N., *Pożary*, „Gazeta Polska”, 9 stycznia 1890 r., nr 6, s. 2; N.N., *Pożar*, „Słowo”, 8 stycznia 1890 r., nr 5, s. 3; N.N., *Z Parczewa*, „Kurjer”, 8 września 1909 r., nr 210, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 23 listopada 1898 r., nr 268, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 19 grudnia 1889 r., nr 285, s. 2; N.N., *Ważniejsze zdarzenia zaszły w Królestwie*, „Warszawska Gazeta Policyjna”, 12 kwietnia 1849 r., nr 102, s. 4; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”,

W przypadku ośmiu pożarów podane informacje o stratach są niedokładne, użyto określeń ogólnych, jak zabudowania gospodarskie (Siemień grudzień 1889 r., kolonia Brwinów listopad 1913 r., Nadzieja 29 maj 1920 r., Przymus 19 czerwiec 1920 r., Nadzieja 21 sierpień 1927 r., Kolonia Siemień 29 czerwiec 1943 r., Juliopol 20 lipiec 1943 r.) lub poprzez użycie liczby mnogiej bez podania konkretnych cyfr (stodoły, obory i spichlerze w folwarku Siemień w styczniu 1890 r.)⁶⁶.

Wśród spalonych budynków były budowle i obiekty użyteczności publicznej. Należy tutaj przede wszystkim wymienić pożar kancelarii gminnej w Siemieniu z września 1909 r. oraz pożary mostu na Tyśmienicy na drodze z Siemienia w kierunku Parczewa (obecna droga wojewódzka nr 815) z 8 listopada 1921 r. i z września 1939 r.⁶⁷ Ponadto dwa razy całkowicie spłonął budynek szkolny w Działyniu w 1880 r. i 1905 r., a także raz całkowicie 23 listopada 1910 r. oraz raz częściowo 20 lipca 1943 r. spłonął budynek szkolny w Juliopolu⁶⁸. Z obiektów o charakterze religijnym należy wymienić pożar protestanckiego domu modlitewnego i kantoratu w Juliopolu 31 grudnia 1905 r. oraz szkoły ewangelickiej w Juliopolu 23 listopada 1911 r.⁶⁹

22 sierpnia 1887 r., nr 232, s. 4; W. Chr., *W okolicy Parczewa*, „Gazeta Świąteczna”, 3 listopada 1907 r., nr 1396, s. 3; DUGL, 9 lutego 1860 r., nr 6, s. 127; DUGK, 6 marca 1841 r., nr 10, s. 147, DUGK, 1 kwietnia 1843 r., nr 13, s. 14, 19; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 8 maja 1887 r., nr 126, s. 5; N.N., *Ogłoszenia rządowe*, „Dziennik Warszawski”, 5 czerwca 1875 r., nr 106, s. 464; ASP Juliopol, *Kronika szkoły powszechnej w Działyniu; Kronika szkoły w Juliopolu pol.*, Teatr NN, *Mieczysław Bielski...*, dz. cyt., M. Kowalski, J. Sroka, dz. cyt., s. 204, S. Jadczyk, dz. cyt., s. 98; WUOZ Biała Podlaska, E. Bończak-Kucharczyk, A. Oleksicki, K. Kucharczyk, dz. cyt., s. 7.

⁶⁶ APL, KPPPwRP, *Posterunek PP w Siemieniu...*, dz. cyt., bp; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 19 grudnia 1889 r., nr 285, s. 2; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 8 listopada 1913 r., nr 305, s. 3; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 czerwca 1920 r., nr 282, s. 3; N.N., *Dzieci wznieciły pożar*, „Ziemia Lubelska”, 28 sierpnia 1927 r., nr 235, s. 7; N.N., *Pożar*, „Słowo”, 8 stycznia 1890 r., nr 5, s. 3; M. Kowalski, J. Sroka, dz. cyt., s. 204; S. Jadczyk, dz. cyt., s. 98.

⁶⁷ APL, KPPPwRP, *Posterunek PP w Siemieniu...*, dz. cyt., bp; N.N., *Z Parczewa*, „Kurjer”, 8 września 1909 r., nr 210, s. 3; N.N., *Most na Tyśmienicy oddany do użytku*, „Nowy Kurjer Warszawski”, 17-18 sierpnia 1940 r., nr 193, s. 3.

⁶⁸ ASP Juliopol, *Kronika szkoły powszechnej w Działyniu; Kronika szkoły w Juliopolu pol.*

⁶⁹ N.N., *Z parafii Lubelskiej*, „Zwiastun Ewangeliczny”, 15 lutego 1906 r., nr 2, s. 59-60; N.N., *Pożar szkoły*, „Ziemia Lubelska”, 25 listopada 1911 r., nr 324, s. 4.

Z obiektów o charakterze produkcyjnym mamy pożar młyna w osadzie Łubka w 1875 r. lub przed tym rokiem⁷⁰, w Juliopolu 28 stycznia 1891 r. i w Siemieniu 12 listopada 1898 r.⁷¹ 15 kwietnia 1870 r. spłonęła gorzelnia wraz z okowitą w Siemieniu, a na folwarku Siemień w grudniu 1889 r. spłonęła owczarnia⁷².

Budynków mieszkalnych w latach 1839-1950 spaliło się co najmniej 68, najwięcej w Woli Tulnickiej i Tulnikach po 23 domów, w tymże należy zaznaczyć, że w Tulnikach najwięcej uległo spaleni domów podczas jednego pożaru (23)⁷³. W Wólce Siemieńskiej spaliło się 11 domów, w Miłkowie 5, ale w pożarze z 30 kwietnia 1929 r. wymienia się 7 spalonych nieruchomości, co można prawdopodobnie utożsamić z budynkami mieszkalnymi, wtedy w Miłkowie spaliło się w latach 1929-1935 co najmniej 12 domów⁷⁴. W Siemieniu spalił się dwa razy dwór, w Nadziei i Kolonii Siemień spaleni uległo po dwa domy, a w Działyniu, Juliopolu, Przymusie i Sewerynowce po jednym⁷⁵.

Z budynków gospodarczych spaleni uległo ponad 141 stodół, 58 obór, 20 spichlerzy, 13 poddaszy, 7 chlewów i 1 drwalka. Do tego należy jeszcze doliczyć 8 budowli z pożaru z 30 kwietnia 1929 r. oraz 14 budynków gospodarczych z pożaru z kwietnia 1937 r. w Miłkowie, których ze względu na użyte określenie nie można zakwalifikować do żadnej grupy, co łącznie daje 240 budynków o przeznaczeniu gospodarczym⁷⁶.

⁷⁰ Podczas sprzedaży majątku Wierchowiny, Wólka Siemieńska z osadą Łubka w opisie folwarku był wymieniony młyn w Łubce, jako zgorzały, co wskazuje na pożar w roku sprzedaży lub kilka lat wcześniej. Por. N.N., *Ogłoszenia rządowe*, „Dziennik Warszawski”, 5 czerwca 1875 r., nr 106, s. 464.

⁷¹ N.N., *Pożary*, „Kurjer Warszawski”, 2 luty 1891 r., nr 33, s. 5; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 23 listopada 1898 r., nr 268, s. 3; N.N., *Ogłoszenia rządowe*, „Dziennik Warszawski”, 5 czerwca 1875 r., nr 106, s. 464.

⁷² N.N., *Pożary*, „Słowo”, 19 grudnia 1889, nr 285, s. 2.

⁷³ APL, UWL, WSP, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 60-61; W. Chr., *Wokolicy Parczewa*, „Gazeta Świąteczna”, 3 listopada 1907 r., nr 1396, s. 3.

⁷⁴ APL, UWL, WSP, *Tygodniowe sprawozdania...*, dz. cyt., k. 30; LDU, 15 marca 1930 r., nr 10, s. 193; N.N., *Groźny pożar*, „Dziennik Polski”, 13 kwietnia 1937 r., nr 101, s. 5.

⁷⁵ APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, sygn. 1125, k. 267; AGS, *Akta gminne*, sygn. 107, k. 3, 43, 48; WUOZ Biała Podlaska, E. Bończak-Kucharczyk, A. Oleksicki, K. Kucharczyk, dz. cyt., s. 7; Teatr NN, *Mieczysław Bielski...*, dz. cyt.; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 listopada 1910 r., nr 324, s. 4; N.N., *Ciągle pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 1 sierpnia 1935 r., nr 14, s. 8; M. Kowalski, J. Sroka, dz. cyt., s. 204; S. Jadczyk, dz. cyt., s. 98.

⁷⁶ APL, UWL, WPS, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., sygn. 1973, k. 38, 60-61, 81, *Tygodniowe sprawozdania...*, dz. cyt., sygn. 1976, k. 78; APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, sygn. 1125, k. 389; AGS, *Akta gminne*, sygn. 107, k. 3, 48; LDU, 15 marca 1930 r., nr 10, s. 193; N.N., *Groźny pożar*, „Dziennik

Podczas dwóch pożarów w 1950 r. w Łubce (13 stycznia) i Kolonii Siemień (27 marca) spłonęło łącznie 9 budynków. W raporcie na temat strat wyrządzonych przez pożary w I kwartale 1950 r. nie wymieniono, czy spalone budynki służyły za domy mieszkalne, czy też budynki gospodarcze⁷⁷.

Ponadto spłonęło dziesięć stogów siana i jeden stóg słomy⁷⁸. Podczas pożaru Woli Tulnickiej w lecie 1907 r. spaliły się 3 konie, 2 krowy, 28 owiec, 14 świń i 8 gęsi, a podczas pożaru Tulnik z 11 lipca 1932 r. spłonęły 2 konie i 4 krowy⁷⁹. W 1950 r. podczas pożaru w Kolonii Siemień spaleniemu uległ inwentarz żywy o wartości 700 000 zł⁸⁰. Podczas pożarów spaleniemu często ulegał sprzęt rolniczy, sprzęty gospodarstwa domowego i rzeczy osobiste poszkodowanych, których w źródłach nie wymieniano dokładnie (drobne sprzęty rolnicze – Tulniki 11 lipiec 1932 r., narzędzia rolnicze – Wola Tulnicka 1 listopad 1932 r., Miłków kwiecień 1937 r., sprzęty domowe i narzędzia rolnicze – Wola Tulnicka 21 lipiec 1935 r.)⁸¹.

O najstarszych wzmiankowanych źródłowo pożarach na terenie gminy Siemień z lat 1839-1862, poza datą i miejscem pogorzeliska, mamy informację o wysokości udzielonych rekompensat za utracone mienie⁸². W 1839 r. za pożar

Polski”, 13 kwietnia 1937 r., nr 101, s. 5, N.N., *Krwawe zabawy młodzieży wiejskiej*, „Ziemia Lubelska”, 21 listopada 1928 r., nr 322, s. 4; N.N., *Pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 15 października 1935 r., nr 20, s. 7; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 8 listopada 1913 r., nr 305, s. 3, N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 listopada 1910 r., nr 324, s. 4; N.N., *Pożary*, „Gazeta Polska”, 9 stycznia 1890 r., nr 6, s. 2; N.N., *Pożar*, „Słowo”, 8 stycznia 1890 r., nr 5, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 19 grudnia 1889 r., nr 285, s. 2; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 22 sierpnia 1887 r., nr 232, s. 4; W. Chr., *W okolicy Parczewa*, „Gazeta Świąteczna”, 3 listopada 1907 r., nr 1396, s. 3; N.N., *Pożary*, „Kurjer Poranny”, 8 maja 1887 r., nr 126, s. 5; ASP Juliopol, *Kronika szkoły w Juljopolu pol.*; S. Jadczyk, dz. cyt., s. 98.

⁷⁷ APL/R, RNWRP, *Sprawozdania sytuacyjne i doraźne*, sygn. 1261, k. 12.

⁷⁸ APL, UWL, WPS, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 81; N.N., *Pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 15 października 1935 r., nr 20, s. 7.

⁷⁹ APL, UWL, WPS, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 60-61; W. Chr., *W okolicy Parczewa*, „Gazeta Świąteczna”, 3 listopada 1907 r., nr 1396, s. 3.

⁸⁰ APL/R, RNWRP, *Sprawozdania sytuacyjne i doraźne*, sygn. 1261, k. 12.

⁸¹ APL, UWL, WPS, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 60-61, 81; N.N., *Pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 15 października 1935 r., nr 20, s. 7, N.N., *Groźny pożar*, „Dziennik Polski”, nr 101, 13 kwietnia 1937 r., s. 5.

⁸² DUGL, 11 maja 1861 r., nr 19, s. 404; DUGL, 23 sierpnia 1862 r., nr 34, s. 594; DUGL, 13 grudnia 1862 r., nr 50, s. 982; DUGK, 20 marca 1843 r., nr 13, s. 19; N.N., *Ważniejsze zdarzenia zaszły w Królestwie*, „Warszawska Gazeta Policyjna”, 12 kwietnia 1849 r., nr 102, s. 4, DUGL, 9 lutego 1860 r., nr 6, s. 127; DUGK, 6 marca 1841 r., nr 10, s. 147; DUGK, 1 kwietnia 1843 r., nr 13, s. 14, 19.

w Woli Tulnickiej Towarzystwo Ogniove w Warszawie wypłaciło 339 zł⁸³. W 1841 r. za pogorzelisko w Tulnikach wypłacono 37 rubli i 50 kopiejek odszkodowania. Za pożar w Siemieniu w 1841 r. Towarzystwo Ogniove wypłaciło 339 rubli⁸⁴. Za poniesione szkody Seweryn Biernacki otrzymał 99 rubli i 50 kopiejek za pogorzelisko w Tulnikach 24 października 1860 r., 457 rubli i 54 kopiejki za pogorzelisko w Siemieniu 19 listopada 1861 r. oraz 50 rubli za straty we wsi Siemień i 702 ruble i 19 kopiejek za spalone nieruchomości podczas pożaru w Siemieniu 25 kwietniu 1861 r.⁸⁵

W latach 1870-1913 pożary poczyniły szkody na ponad 26 070 rubli⁸⁶. Pożar młyna w Siemieniu 12 listopada 1898 r. spowodował straty na ponad 10 000 rubli. W wyniku pożogi spłonął doszczętnie budynek młyna, śluza, wały, koła, cylindry, pasy, winda i tym podobne wyposażenie. Dodatkowo zgorzały magazynowane w młynie zboże, mąką i otręby⁸⁷. Natomiast pożar stodoł, obór i spichlerzy w folwarku Siemień w styczniu 1890 r. przyniósł szkody w wysokości 8 070 rubli⁸⁸. Nieco niższe zniszczenia przyniósł wcześniejszy pożar owczarni i zabudowań gospodarczych w folwarku Siemień z grudnia 1889 r., tj. 6 000 rubli⁸⁹. W listopadzie 1913 r. spłonęło gospodarstwo i zbiory Franciszka Lipińskiego w Kolonii Brwinów. Pożar przyniósł straty oceniane na ponad 2 000 rubli⁹⁰. Doszczętnie zniszczenie szkółki ewangelickiej przez pożar w dniu 23 listopada 1911 r. spowodowało stratę na ponad 1 000 rubli⁹¹.

W 1920 r. spalone zabudowania gospodarskie w Przymusie Ksawerego Powroźnika oceniono na 81 600 marek polskich, a zabudowania Aleksandra Kaczora na 43 600 marek polskich⁹².

Dla dwunastu pożarów z okresu lat 1927-1937 tylko w przypadku trzech pożóg z 1935 r. nie posiadamy informacji o stratach finansowych. Łączne szkody spowodowane przez dziewięć pożarów wyniosły 239 567

⁸³ DUGK, 6 marca 1841 r., nr 10, s. 147.

⁸⁴ DUGK, 1 kwietnia 1843 r., nr 13, s. 14, 19.

⁸⁵ DUGL, 11 maja 1861 r., nr 19, s. 404; DUGL, 23 sierpnia 1862 r., nr 34, s. 594; DUGL, 13 grudnia 1862 r., nr 50, s. 982; DUGL, 9 lutego 1860 r., nr 6, s. 127.

⁸⁶ N.N., *Pożar szkoły*, „Ziemia Lubelska”, 25 listopada 1911 r., nr 324, s. 4; N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 8 listopada 1913 r., nr 305, s. 3; N.N., *Pożary*, „Gazeta Polska”, 9 stycznia 1890 r., nr 6, s. 2; N.N., *Pożar*, „Słowo”, 8 stycznia 1890 r., nr 5, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 23 listopada 1898 r., nr 268, s. 3; N.N., *Pożary*, „Słowo”, 19 grudnia 1889 r., nr 285, s. 2.

⁸⁷ N.N., *Pożary*, „Słowo”, 23 listopada 1898 r., nr 268, s. 3.

⁸⁸ N.N., *Pożary*, „Gazeta Polska”, 9 stycznia 1890 r., nr 6, s. 2.

⁸⁹ N.N., *Pożar*, „Słowo”, 8 stycznia 1890 r., nr 5, s. 3.

⁹⁰ N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 8 listopada 1913 r., nr 305, s. 3.

⁹¹ N.N., *Pożar szkoły*, „Ziemia Lubelska”, 25 listopada 1911 r., nr 324, s. 4.

⁹² N.N., *Pożary*, „Ziemia Lubelska”, 26 czerwca 1920 r., nr 282, s. 3.

złotych i 60 groszy⁹³. Połowę tej sumy przyniósł pożar w Tulnikach z 11 lipca 1932 r. Wówczas spłonęła znaczna część wsi, a szkody wyrządzone pogorzelnicom oceniono na około 134 946 złotych⁹⁴. Około 30 000 złotych strat przyniósł pożar 15 gospodarzom z Wólki Siemieńskiej z 10 maja 1932 r.⁹⁵ W tym samym roku miał miejsce pożar w Woli Tulnickiej w dniu 1 listopada. Wówczas szkodę, spowodowaną przez ogień, wyliczono na 10 700 złotych⁹⁶. Pięć domów, czternaście budynków gospodarczych i narzędzia rolnicze, które pochłoniął ogień w kwietniu 1937 r. w Miłkowie, wyceniono na 22 000 złotych⁹⁷. Gospodarze z Miłkowa, którzy ponieśli straty w pożarze z 30 kwietnia 1929 r. otrzymali łącznie 13 973 złotych i 60 groszy odszkodowania⁹⁸. Spłonięcie stodoły ze zbożem i obory ówczesnego wójta Karola Wójcika w dniu 11 października 1927 r. w Kolonii Siemień wyceniono na 10 179 złotych⁹⁹. Straty spowodowane przez częściowy pożar zabudowań gospodarskich wraz ze zbożem i inwentarzem Julianny Niechwedowicz i Kazimierza Czarnoty 21 sierpnia 1927 r. w Nadziei oceniono na 9 342 złote¹⁰⁰. Natomiast pożar dwóch stodół w Woli Tulnickiej w nocy z 16 na 17 listopada 1928 r. wyceniono na 7 927 złotych¹⁰¹.

W okresie 1947-1950 szkody wyrządzone przez pożar wyniosły łącznie 2 480 000 zł¹⁰². W przypadku pożaru domu Mariana Karczewskiego w Działyniu 7 maja 1947 r. wartość spalonego budynku wyceniono według kosztów budowy na przedwojenne 1 500 złotych¹⁰³. Spalony dach na dworku w Siemieniu w 1947 r. oceniono na 300 000 złotych¹⁰⁴. Pożar jednego budynku w Łubce 13 stycznia 1950 r. przyniósł szkodę na 280 000 złotych, a pożar

⁹³ APL, UWL, WPS, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 38, 60-61, 81, *Tygodniowe sprawozdania...*, dz. cyt., k. 78; LDU, 15 marca 1930 r., nr 10, s. 193; N.N., *Groźny pożar*, „Dziennik Polski”, 13 kwietnia 1937 r., nr 101, s. 5; N.N., *Ciągle pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 1 sierpnia 1935 r., nr 14, s. 8; N.N., *Dzieci wznieciły pożar*, „Ziemia Lubelska”, 28 sierpnia 1927 r., nr 235, s. 7; N.N., *Krwawe zabawy młodzieży wiejskiej*, „Ziemia Lubelska”, 21 listopada 1928 r., nr 322, s. 4; N.N., *Pożary*, „Gazeta Radzyńska”, 15 października 1935 r., nr 20, s. 7.

⁹⁴ APL, UWL, WPS, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 60-61.

⁹⁵ Tamże, k. 38.

⁹⁶ Tamże, k. 81.

⁹⁷ N.N., *Groźny pożar*, „Dziennik Polski”, 13 kwietnia 1937 r., nr 101, s. 5.

⁹⁸ LDU, 15 marca 1930 r., nr 10, s. 193.

⁹⁹ APL, UWL, WPS, *Miesięczne sprawozdania...*, dz. cyt., k. 78.

¹⁰⁰ N.N., *Dzieci wznieciły pożar*, „Ziemia Lubelska”, 28 sierpnia 1927 r., nr 235, s. 7.

¹⁰¹ N.N., *Krwawe zabawy młodzieży wiejskiej*, „Ziemia Lubelska”, 21 listopada 1928 r., nr 322, s. 4.

¹⁰² APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, sygn. k. 230, 267, 389, RNwRP, *Sprawozdania sytuacyjne i doraźne*, k. 12.

¹⁰³ APL/R, SPRP, *Tygodniowe sprawozdania sytuacyjne*, k. 267.

¹⁰⁴ Tamże, k. 230.

27 marca, tego samego roku, ośmiu budynków w Kolonii Siemień dał straty w nieruchomościach w wysokości 1 900 000 złotych oraz 700 000 złotych w inwentarzu żywym¹⁰⁵.

Od powietrza, głodu, ognia i wojny, Wybaw nas, Panie! – w tych słowach modlitwy miejscowa ludność od wieków szukała ratunku przed jednym z największych zagrożeń dla życia i mienia ludzkiego. Zebrane w niniejszej pracy 55, udokumentowanych źródłowo, pożarów na terenie gminy Siemień świadczy, jak wielkim zagrożeniem dla człowieka był ogień, który w większości przypadków był przez niego samego wywoływany. Najczęściej pożary w okolicy Siemienia dotyczyły zabudowań w zasięgu jednego lub dwóch gospodarstw. W omawianym okresie możemy wyróżnić tylko trzy wielkie pożary, które pochłonęły znaczą część danej wsi. Pożary w okolicy Siemienia strawiły całkowicie ponad 362 budynków, liczny inwentarz żywy oraz dobytek ruchomy, często pozbawiając mieszkańców dorobku życia lub nawet dorobku kilku pokoleń.

Pożary w Siemieniu i okolicach w latach 1839-1954

Słowa kluczowe:

gmina Siemień, powiat radzyński, pożary, zagrożenie pożarowe, bezpieczeństwo

STRESZCZENIE

Ogień towarzyszył człowiekowi od początku jego istnienia, przyczynił się do rozwoju ludzkości, ale także przez wieki stanowił zagrożenie dla życia i mienia ludzkiego. Ogień był żywiołem, który najczęściej z klęsk żywiołowych dotykał siedziby ludzkie. Najstarszym pożarem w okolicy Siemienia, potwierdzonym źródłowo, był pożar w Woli Tulnickiej 24 lipca 1839 r. W XIX w. i pierwszej połowie XX w. w Siemieniu i okolicach miało miejsce 55 pożarów, które zostały potwierdzone źródłowo. Trudno ocenić stopień zniszczeń, jakie spowodowały owe pożary na terenie gminy Siemień z powodu braku informacji o poniesionych stratach. Tylko dla części pożarów możemy określić ilość zniszczonych budynków, zabudowań gospodarskich i inwentarza żywego oraz określić wielkość strat w pieniądzu. W omawianym okresie w Siemieniu i okolicach spłonęło doszczętnie co najmniej 362 budynków, liczny inwentarz żywy oraz dobytek ruchomy, często pozbawiając mieszkańców dorobku życia lub nawet dorobku kilku pokoleń.

¹⁰⁵ APL/R, RNwRP, *Sprawozdania sytuacyjne i doraźne*, k. 12.

Fires in Siemien and its vicinity in 1839-1954

Keywords:

Siemien commune, Radzyn county, fires, fire hazard, safety

SUMMARY

Fire has accompanied man from the beginning of its existence, contributed to the development of mankind, but also for centuries has been a threat to human life and property. Fire was the element that most often affected human settlements due to natural disasters. The oldest fire in the commune of Siemien, confirmed by sources, was that in Wola Tulnicka on July 24, 1839. In the years 1839-1954, 55 fires took place in Siemien and its vicinity, which have been confirmed by sources. It is difficult to assess the degree of damage caused by these fires in the Siemien commune due to the lack of information on the losses incurred. Only for some of the fires we can determine the amount of destroyed buildings, farm buildings and livestock and determine the amount of money losses. During the period in question, at least 362 buildings, numerous livestock and movable property were burnt to the ground in Siemien and its vicinity, often depriving the inhabitants of their wealth or even the wealth of several generations.